

ČESKÉ NESVĚDOMÍ

ČESKÉ SVĚDOMÍ

ČESKÉ NESVĚDOMÍ

ČESKÉ SVĚDOMÍ

ČESKÉ NESVĚDOMÍ

ČESKÉ NESVĚDOMÍ

ČESKÉ NESVĚDOMÍ

Ján Simkanič

ČESKÉ NEXVĚDOMÍ
ČESKÉ XXSVĚDOMÍ
ČESKÉ XXXVĚDOMÍ

ČESKÉ NESVĚDOMÍ

ČESKÉ NEXVXXXÍ
ČESKÉ NEXVĚDXXÍ
ČESKÉ NESVĚDXXÍ

Ján Simkanič

České nesvědomy

Esej České nesvědomy a výbor textů z blogu Simindr.cz.
Kniha a e-kniha vydaná ve vlastním nákladu autora.

Autor: Ján Simkanič

Vydal: Simindr.cz v Praze v srpnu 2013

Kontakt: ceskenesvedomi@simindr.cz

Web: www.ceskenesvedomi.cz

Cena tištěné knihy: 190 Kč

Cena e-knihy : 90 Kč

Veškerá práva vyhrazena.

Na obálce použita koláž se sochou *Kůň* Davida Černého.

Marianně a Martinovi. Na kuráž.

Cena tištěné knihy *České nesvědomy* je 190 Kč a její elektronické verze 90 Kč. Cenu jsem nastavil proto, abych vydělal hromadu peněz, pokud by snad někoho taková legrační představa mohla napadnout. Vaše příspěvky však pro mě mají opravdu velkou symbolickou a motivační hodnotu.

Pokud jste tuto cenu uhradili dle instrukcí na webu www.ceskenesvedomi.cz, můžete si být jisti, že si vaší podpory skutečně velice vážím, moc vám za ni děkuji a že všechny příspěvky poctivě uvedu ve svém daňovém přiznání. Zároveň pevně věřím, že tohoto výdaje nebudete po přečtení mých textů litovat a že vám poskytnou inspiraci pro vaše další přemýšlení.

Pokud jste studentka či student, učitelka či učitel, novinářka či novinář, jsem rád, že jste si e-knihu stáhli. Přečtete si ji bez rozpaků zadarmo, jste mými hosty.

Pokud do uvedených skupin nepatříte, a přesto jste se rozhodli si mou knihu přečíst bez zaplacení, nemá smysl vám v tom bránit. Přeji vám, abyste to měli srovnané se svým nesvědomy, protože by mi bylo líto, kdyby zrovna taková věc narušila vaši osobní karmu.

Děkuji vám mnohokrát za podporu

Ján Simkanič, toho času autor a vydavatel

Přede vším

Skorný na vlastním svědomí nelze vyčistit bez porušení podstaty látky vlastního sebeklamu. (variacie na Hrabala z recenze filmu Pouta)

Nenapadlo by mě, že se někdy budu pokoušet udělat výběr textů ze svého blogu. V mém blogovacím psaní nikdy nebyl jasný plán, natož pak systém či strategie směřující k nějakému promyšlenému tvaru. Blogování je pro mě způsob utřídění myšlenek, způsob nahození poznámek k přemýšlení, cesta, jak si ověřit, že se ubírám správným směrem. Ani volba témat nebyla nikdy cílená, šlo spíše o kombinaci náhody, času na psaní a potřeby ukázat na něco, co mi ve veřejné debatě chybělo.

V poslední době jsem však zjišťoval, že se k některým těm textům bezděčně vracím - že odkazuju do archívu, místo abych vymýšlel nový komentář na to, co se právě děje. Protože jakkoliv se ty komentáře vyjadřují k událostem aktuálním před několika lety, spojuje je jeden společný jmenovatel, který na důležitosti neztratil. Dopředu jsem si ho neuvědomoval, ale nejspíš ho do svého psaní podvědomě pořád promítám. S odstupem času jsem ho už schopen identifikovat a pojmenovat.

A tak jsem ty texty zkusil vybrat a dát dohromady a vetknul jsem jim jako onen společný jmenovatel troufalý název České nesvědomí. Stejným názvem jsem opatřil i rozsáhlejší úvodní esej, která slouží jako zastřešující text, dává textům trochu širší rámec a doplňuje mezery mezi nimi.

Složil jsem do jednoho celku mozaiku pokusů poukázat na českou neschopnost vyrovnat se s vlastní minulostí a svědomím, neschopnost přestat obalovat prohnilé kousky identity do chatrného pozlátka, které jsme schopni vidět jen my sami, neschopnost pořádně vyčistit zrcadlo, do kterého se každý den koukáme. Neschopnost, která ústí do předstírání hrdosti, výjimečnosti a nadřazenosti a kterou o to silněji pak kompenzačně doprovázejí

zahořklost, frustrace, závist, pohrdání, zpochybňování a zesměšňování čehokoliv, obzvláště opravdovosti, zápalu a nadšení, vytrvalého úsilí a přirozené sebedůvěry.

Česká duše ještě nedozrála pro dospělé přijetí toho, čeho byla svědkem či aktivním účastníkem. Odmítá akceptovat svá selhání, svou slabost a nedokonalost a tohle těžké závaží na nohou jí brání, aby se rozletěla s plnou silou a rozhodností do světa. Žije výmluvami, omluvami, předstíráním, zavíráním očí. A protože si toho je uvnitř sebe sama (pod)vědoma, jen to nikdy veřejně a otevřeně nepřizná, brání se sebashazováním, ironií a humorem, který však nikdy nemůže zajít příliš daleko a odhalit dřeň. Pokrytecká laskavost odvážně pomrkávající z bezpečného úkrytu a kdykoliv připravená ukázat na jiného viníka.

Lze možná doufat, že je to do značné míry generační záležitost, byť při pohledu na stanoviska, starosti a zájmy velké části mladší generace si tím nejsem až tak jistý. O to víc cítím motivaci té sebereflexi pomoci, jakkoliv vím, že dopad těchto textů nebude o moc větší, než byl doposud - tedy prakticky žádný. Přesto se domnívám, že pokud se nám nepodaří nahlédnout na sebe z realistické perspektivy, zůstaneme navždy po kolena v blátě vlastní minulosti, frustrací a komplexů. Přestaneme-li si namlouvat něco, co nejsme, můžeme naplnit to, co bychom mohli být. Nikdo jiný to za nás neudělá.

Všechny texty jsem pro potřeby tohoto vydání prošel a zkorigoval místa, která byla příliš poznamenána rychlým stylem denního psaní, přesněji spíš nočního, protože obvykle píšu až po setmění. Podobou, emocemi a mírou znalosti věci odpovídají datu svého vzniku. Některé formulace nebo argumenty se občas zopakují, bohužel je to důsledek toho, že všechny texty stály dříve zcela samostatně. Výhodou pro dnešek by však mělo být, že jsem všechny dodatečně opatřil poznámkami pod čarou času komentujícími s odstupem další vývoj nebo současné vnímání tehdejších událostí.

Zároveň bych chtěl velice poděkovat všem, kteří vzniku a finální podobě této knihy jakýmkoliv způsobem pomohli, za podporu i slova povzbuzení, která mi usnadnila celou práci

dokončit. Za neocenitelné rady, tipy, připomínky, komentáře a všemožnou další nezištnou pomoc však patří nekonečný dík především Ivaně Vávrové, Lence Petrašové, Olze Biernátové, Michalu Krausemu, Petru Koubskému, Josefu Bouškovi, Patricku Zandlovi, Josefu Šlerkovi, Marku Antošovi, Jindřichu Šídlovi a Davidu Slížkovi. Děkuju vám všem.

Největší zásluhu na celé knize však má Sylva, bez které by nic z toho nebylo, už proto, že má se mnou svatou trpělivost a je mým svědomím už skoro dvacet let.

JS

21. srpna 2013

České nesvědění aneb Putování české duše do světa za zrcadlem

14. srpna 2013

Josef Abrhám běží karlovarskou kolonádou v roli falešného číšníka Dalibora Vrány pronásledován stádem pravých číšníků. V civilu slušný, nenápadný knihkupec se ve městě s nejhorsí šmelinářsko-snobskou pověstí v číšnické uniformě právě ocitl na vrcholu své závratné podvodnické kariéry. V patách mu jsou příslušníci povolání, jež bylo jedním z nejtýpějších symbolů zkorumpovanosti socialistické doby. Do toho hraje klasická píseň Severní vítr se slovy „*k nohám ti dám zlaté pruty, nebo se vůbec nevrátím*“.

Podvodník Vrána nakonec uteče, přesněji - strhne ze sebe falešné vlasy a vousy a splyne s davem; osvědčenější taktiku pro nenápadnost ostatně v Čechách nenajdete. A pak se dokonce troufale postaví do čela svých pronásledovatelů a všechny zmanipuluje tak, že zůstanou zavřeni čekaje na policii (tehdy Veřejnou bezpečnost), pro kterou se jako jejich zástupce nechá sám vyslat. Mezitím zkasíruje hosty všech restaurací čekající na placení, a než se zavření číšníci stačí vzpamatovat, ujíždí jim i se všemi penězi.

Těžko se hledá umělecky výstižnější zobrazení paradoxů české duše a emocí vyvolávaných jejím pozorováním než právě tahle scéna z filmové komedie *Vrchní, prchni!*

Český divák Vránovi logicky drží palce, vždyť je tak snadné se s ním ztotožnit! Obyčejný český člověk, milý, hodný, slušný, neúspěšný, v „přirozené“ míře podvádějící své ženy, tak pochopitelně závidějící svým úspěšným spolužákům a přátelům, kteří v tom umějí chodit o mnoho lépe než on, toužící se taky jednou mít „*jako prase v žitě*“. Na rozdíl od tiché a pasivní většiny, která je na tom úplně stejně, se však odvážil vzít osud do svých rukou. Způsobem nikoliv poctivým a legálním, přesto však originálním a

nápaditým a s obdivuhodnou schopností improvizace, která je považována za téměř národní vlastnost. Způsobem vlastně i docela ospravedlnitelným v režimu, který jiné než nepoctivé způsoby rychlého zbohatnutí nenabízel.

Tento obraz také přináší odpověď na to, proč Češi dokážou zcela bez problémů a uzardění milovat, nebo alespoň obdivovat své anti-hrdiny. Pokud jsou aktivity za hranicí dovoleného jediným zbylým způsobem, jak v rámci existujícího systému překonat šed a prázdnotu každodenního přežívání, pak ani nevádí, že vzpoura vypadá jako obyčejná zlodějna. Zvláště když stejně kradou skoro všichni, kdo nechtějí okrádat rodinu.

Filmová postava tak naplňuje český sen o tom, jak na systém vyvrát, pokud by k něčemu takovému našel člověk odvalu. Češi ji nacházeli často, ovšem jen v míře odpovídající malým melouchům a malým domů, drobnému uplácení a protekcím považovaným za standard, bez kterého to nešlo. Nic velkého, jen takové to domácí maloměstácké šizení. Když však z lůna českého prostředí vzejde postava, které se podaří udělat díru do světa a zůstat přitom pořád „jedním z nás“, lze jí prominout téměř všechno. I proto sklízel takový úspěch knihovník/číšník Vrána, i proto získali respekt Václav Klaus či Miloš Zeman. Oni nejsou výjimeční ve své jinakosti. Vydělují se pouze svou odvahou, vůlí, zarputilostí nebo chcete-li, drzostí prosadit se, přestože jsou jinak ze stejného těsta jako my všichni. Rozumíme jim, protože z nás vyšli, obdivujeme je, protože ze základu společného nám všem dokázali vytěžit maximum.

Polský fanda českého národa Mariusz Szczygiel v jednom nedávném rozhlasovém rozhovoru Čechy označil s úsměvem a v laskavém tónu za líné. De facto tak objasňuje, proč se těší pověsti tolerantního, mírumilovného národa. Z druhé strany to však lze vykládat jako ignoranci, nechuť bojovat za cokoliv, co přesahuje vlastní zájem, absenci směřování a zvýšenou ochotu podřídit se. Nanejvýš improvizovat v rámci možného - při minimálním úsilí, s co nejmenšími náklady a závazky.

Český národ dokáže generovat šikovné, chytré a vzdělané lidi s rozhledem a skvělými nápady, náš průměr je na tom i ve

srovnání se světem velice dobře. Ovšem jen malá část na sebe dokáže vzít riziko, vsadit na jednu kartu, jít za svým cílem, ať je jakkoliv vzdálený. Ti odvážní, vyzbrojení solidním základem do začátku, často dokážou velké věci - ve sportu, ve vědě, v umění i v podnikání, zvláště pokud na domácí prostředí přestanou brát ohled.

Češi obecně nechtějí riskovat, nechtějí překonávat sami sebe. I proto si nejraději vybírají nejjednodušší řešení, proto dávají přednost vůdcům, kteří jim je slibují, proto nevidí za horizont nejbližších let, proto jim byla vždy bližší košile než kabát. Raději dají všechno všem, než aby zkusili získat něco navíc s rizikem, že by mohli mít méně. Drží se zuby nehty osvědčených vzorců až do chvíle, kdy negativa převáží nad přínosy, nebo je to už skutečně trapné (viz obliba socialistické populární hudby a režimních televizních seriálů), jen aby nemuseli vsadit na něco, co ostatní neschválí, i proto si pěstují svůj povýšený nadhled nad zbytkem světa, který viděli jen díky organizovaným hromadným zájezdům do nejturističtějších destinací, aby nemuseli překonávat strach z neznámého, i proto jsou pyšní na ponožky v sandálech a jako jediní na světě pijí světové piccolo. Proto mají nejraději „*laskavý humor*“, zatímco potřebnou chytrou a tvrdou politickou satiru si nedovedou vypěstovat. I proto všemu rozumějí nejlépe, jen aby nemuseli zírat do očí pravdy, která je tak moc odlišná od toho, co si o sobě a jiných namlouvají.

I proto si nepřipustí, že by v minulosti za něco nesli odpovědnost, protože tíha odpovědnosti znamená riziko konfrontovat se i s nepříjemnými stránkami vlastní duše. Proto svou duši balí do chladivého a konejšivého zábalu nesvědění, které sice neposkytne potřebnou, ale bolestivou terapii, zato však uleví a nechá zapomenout a pomůže vydržet do dalšího dne.

Nesnesitelná snadnost útěku před vlastním svědomím

Němci to po druhé světové válce měli opravdu jednoduché. Své viny nemohli popřít. V ruinách rozbombardovaných měst se nebylo kam schovat - před odpovědností, před vinou, před vlastním svědomím. Nemohli se nijak vymluvit na to, že s hrůzami

posledních let neměli nic společného, že za ně mohl někdo jiný, že to všechno udělali nějací cizí „oni“.

Přesto i v takové situaci se Němci snažili před sebou samými zavřít oči, zapomenout, odvrátit pozornost, vymlčet, vyhnout se bolestivému zpytování svědomí, přenést očistu na jiné. Až otázky další, nezasažené generace přinesly větší veřejnou sebereflexi, konfrontaci názorů, pojmenování a akceptaci vin, vedly k pomalé cestě za smířením. Desítky let po válce sice ještě některé případy dokážou otrástit veřejnou debatou - jako případ přiznání spisovatele Güntera Grasse o jeho působení v Hitlerjugend - ale už nikoliv jako zpochybnění způsobu, jakým se celé Německo se sebou samým dokázalo vyrovnat. Naopak, Němci jsou v dějinách možná nejobdivuhodnějším příkladem toho, jak národ může akceptovat a překonat vlastní stín.

Mohlo k tomu dojít právě proto, že nebylo kam uhnout. Lidský mozek není nastaven na přiznávání chyb. Jak potvrzují mnohé studie, knihy a zkušenosti, pravdu lze popřít snadněji než sebe sama. Jenže Hitler, holocaust, největší světový konflikt a desítky milionů mrtvých uprostřed nejcivilizovanějšího prostoru planety jsou zrcadlo, kterého se nezbavíte a které nejde rozbít. Je všude kolem vás, stejně jako paměť činů, pro které zpětně nelze najít obhajobu. Na to nestačí žádný příběh.

Komunistické revoluce, jejichž ničivost byla v kvantitativních měřítcích srovnatelná nebo větší (Rusko, Čína), příběh na své ospravedlnění mají - na rozdíl od hitlerovského Německa, kde šlo o podmanění světa a nastolení tisícileté říše, jsou vykládány jako lákavě znějící osvobození mas od útlaku a poroby ve jménu nové éry, která bude patřit všem. I proto je o tolik obtížnější dekonstruovat zlo, k němuž ty plány a jejich realizace vedly, a shodnout se v rámci celé společnosti na jeho odsouzení. V jejich případech se až příliš často sahá k omluvě v podobě dobrých úmyslů, kterými byla ta cesta do pekel dlážená, a řada lidí se na zvěrstva ve jménu Dobra dívá shovívavěji než na zvěrstva páchaná ve jménu knírkatého Zla. Dokonce jak Čína, tak Rusko dnes dokážou hrát zásadní politicko-ekonomickou hru v globálním měřítku, aniž by se

s minulostí museli jakkoliv vypořádávat, aniž by trpěly výčitkami kvůli budování autoritativního režimu.

Proti všemu výše uvedenému bylo komunistické Československo i se svými popravenými, mrtvými, mučenými, vězněnými, vyhnanými, sledovanými, manipulovanými a nesvobodnými téměř růžovým sadem. Sice s pár polámanými keři, údržba taky nic moc, ale nějaká ta lavička na sluníčku sem tam mrak se dala najít skoro vždycky. Navíc síly režimu postupně slábly a ke konci už z něj byl jen vystrašený zahořklý senilní důchodce, který se sice uměl nenávistně ohnat holí a práskat fízlům pubertáky, ale jinak spíš jen těžce sípal a volal po kapačkách od Sovětů. A při troše šikovnosti se mu dalo vyhnout nebo utéct; a nebo uctivě nahlas pozdravit a on vás celkem nechal být nebo se dokonce přimluvil.

Těžko pak v sobě hledat motivaci a sílu hrabat se v tom všem, zvláště s odstupem času, kdy už vlastně o nic nejde a všechno je to zdánlivě pryč. Když místo černé a bílé národ vnímá spíš 50 odstínů šedé a ještě neví, jestli se mu v nich žilo dobře nebo špatně nebo tak nějak mezi tím. Když navíc za všechno mohly velmoci a nám nezbylo, než se přizpůsobit a nějak přežít. Když i to nově opěvované Dobro, díky němuž se zas může svobodně dýchat, má samo spoustu másla na hlavě, a jak už ze základní školy z předrevolučních časů všichni víme, jde mu stejně jako dosavadním okupantům jen o nový prostor pro jeho tradiční imperialistické touhy. Očekávat v takové situaci nějakou zásadnější míru sebereflexe by mohl jen naivní idealista.

Kdo neskáče, ten neskáče

Českým prostorem procházely dějiny netradičním způsobem. Nikoliv extrémně násilně, nikoliv likvidačně, nikoliv v existenciální konfrontaci postavené na volbě buď život, nebo smrt. Navíc se téměř vždy dala najít méně konfliktní cesta relativně přijatelného přežití. Při všech problémech a turbulencích doby celkem pohoda. Kraj se strdím a mlékem, mírně zvlhšené kopečky s relativně slušnou obživou, klid na práci a slušný život v rámci

momentálních limitů. Česká kotlina měla často podivuhodné štěstí a lid v ní se vlastně vždycky měl docela dobře.

Mobilizujte v takové situaci síly k něčemu jedinečnému, riskantnímu a odvážnému, k boji za velké ideály, za sen. Budujte národní identitu s jasnou vizí a směřováním, obětujte se pro ideály, když za ně nemusíte bojovat. Svým způsobem jsme opravdu v něčem byli Švýcarskem východu, malou klidnou zemí s bohatstvím větším než mají sousedi, kde se nepíší historické zápisy do celosvětových dějin. Bohužel Švýcarskem bez jeho skutečně extrémního bohatství, bez jeho atypické a mimořádně dlouhé politické a náboženské tradice, bez jeho respektu k zákonu a právu, bez jeho specifické kulturní a etické podstaty.

Ačkoliv jsme většinou netrpěli obrovskými ztrátami na životech, majetku či krajině, největší zásahy utrpěl charakter. Je hořkým paradoxem, že nejspíše řadě zbabělých rozhodnutí našich předků vděčíme za to, že jsme vůbec na světě, ovšem s genetickou zátěží dlouhodobě ohnutých zad. Ostatně v kolika zemích na světě nechali obyvatelé vyhrát komunistickou stranu v ještě relativně demokratických volbách? (V roce 1946 přitom i na Slovensku před komunisty vyhrála Demokratická strana).

Střídání vládců, ideologií a epoch vyvracelo kořeny všeho předešlého, žádné uspořádání nedostalo dostatečný čas na to, aby přetrvalo, aby se zarylo pod kůži, aby mělo na co přirozeně navazovat, aby mohlo přestát jakékoliv otřesy. Nová éra vždy radikálně popřela tu předchozí. Pravidelně jsme přicházeli o nejvzdělanější lidi. Už po Bílé hoře zmizela protestantská elita, nová republika vystavila stopku šlechticům císařské éry, nacisti rozdělili obyvatelstvo podle národnostního klíče a odstartovali segregaci a likvidaci lidí a jejich masivní stěhování po celé Evropě.

Edvard Beneš, jemuž polistopadoví politici uzákonili přídomek „zasloužil se o stát“, dvakrát vydal zemi cizí totalitě, přičemž před tou první utekl mezi prvními a druhé svou zestárlou neschopností umetl cestu. Se Sověty v zádech se zbavil sudetských Němců a na jejich místo do rozvrácených krajů instaloval vykořeněné lidi z východu. Komunisti pak zlikvidovali zbylou

intelektuální elitu i velkou část střední třídy a vládu nad zemí převzaly plebs a lůza ve jménu světlých zítřků dělnické chudiny a všech, kteří jdou s námi. Srpen 1968 jen stvrdil slaboštví našich lídrů a celkovou deziluzi ze zmarněné naděje a víry, kterou k nim okupovaný národ naivně choval.

Sametový zlom opět znamenal ideologický převrat a zmátek v duších. Kdesi se přitom sice vznášel pitoreskní duch první republiky jako drobná naděje, z jejíhož popela by bylo možné vzkřísit novou identitu, jenže stejně už nikdo nevěděl, jak vypadala, a každý si ji navíc, pochopitelně, představoval úplně jinak, zvlášť po desetiletích antikapitalistické masáže, na níž jistě byla zrnka pravdy. Ani černobílé obrázky bezstarostných filmů pro pamětníky na tom nic nezměnily.

A tak na kraji 21. století stojíme jako národ bezradně uprostřed světa, který dnes vypadá jinak než včera a zítra nebude vědět, jak vypadal dnes, a nevíme, či jsme. Kdo jsme. A co se sebou počít. Jak snadné bylo všechno svádět na jiné - Germány, Habsburky, versailleské mocnosti, nacisty, sudeťáky, jaltské velmoci, Sověty, komunisty, Američany a znovu to Německo... Těžko hledat k budování identity lepší prostředek než společného nepřítele, bez něj však padá řetěz z kola.

Dnes sice můžeme na stížnosti a výmluvy používat Evropskou unii, ale tenhle strašák taky funguje jen někdy a jen na někoho. Jak bychom chtěli, aby nám do všeho mluvila, abychom proti tomu mohli pasivně protestovat, abychom si z ní mohli dělat legraci, abychom se mohli vymlouvat, že kvůli ní nic nesvedeme! Oč by všechno bylo snadnější! Jenže zadostiučinění v podobě skutečně věrohodné záminky pro přenos odpovědnosti z našich beder na někoho jiného nepřichází. Zákaz pomazánkového másla či tuzemského rumu jí jistě není (mimořádně v tomto duchu je zcela logické, že typicky nejvíce emocí a fám vůči EU vzbuzilo omezení našeho práva vyrábět náhražky) a balené koblíhy byly jen fáma. I to euro nemusíme přijmout, když se nám zrovna nechce. Snad jen zákaz těch klasických žárovek je jasná ptákovina.